

vyčistila väčšina kalamitných plôch. Napriek tomu sa odohrala búrlivá diskusia o sanovaní kalamity v oblasti Tichej a Kôprovej doliny. Problémom možno bolo, že sa táto otázka začala vnímať politicky a z odbornej roviny sa preniesla do ideologickej, čo je vždy problém. Takýto rozpor vždy zamedzuje dialógu a hľadaniu riešení. Som osobne presvedčený, že sú miesta, kde po takýchto prírodných disturbancech treba zasiahnuť, a naopak sú aj miesta, kde treba situáciu nechať na prírodu, ktorá sa s tým vysporiada najlepšie. Odbornou otázkou, ktorá sa má prediskutovať medzi ekológmi a lesníkmi, má byť stanovenie, kde sa tieto miesta nachádzajú.

Na Slovensku sa tiež aktívne diskutuje o zasahovaní alebo nezasahovaní ako forme manažmentu v chránených územiach. Zobrali sme si príklad z Nemecka a chceme si stanoviť, aká veľká plocha na Slovensku sa má nechať na fungovanie prírodných procesov a človek tam okrem návštev a výskumu nemá nijako zasahovať. Odborná diskusia na túto tému nás ešte čaká, ale som rád, že zástupcovia lesníckeho stavu túto diskusiu neodmietli a priori, ale chcú sa rozprávať o spôsobe a rozsahu takéhoto režimu.

Všeobecne se ví, že za určitých podmínek je možné na Slovensku střílet medvědy i vlky, což může negativně ovlivnit i jejich populaci v ČR. Jak se k tomu staví slovenská státní ochrana přírody?

Medveď hnedý sa na Slovensku môže loviť len na výnimku vydanú na základe dôvodov, ktoré uvádza aj smernica o biotopoch. Inak mu prislúcha celoročná ochrana. Povolenia sú udelené najmä v prípade ohrozenia zdravia človeka alebo vzniku rozsiahlych hospodárskych škôd. Je tu tiež snaha, aby sa vydanými výnimkami populácia medveďa aj regulovala. Veľkým problémom Slovenska je, že nemáme všetkými skupinami uznané odborne akceptované aktuálne údaje o veľkosti a trendoch medveďej populácie.

Tiež nám chýba jasný plán manažmentu populácie medveďa a z toho vznikajú mnohé kontroverzné otázky. Na príprave plánu manažmentu sme už začali pracovať a deje sa tak participatívnym spôsobom za účasti všetkých zainteresovaných skupín. Som presvedčený, že sa podarí pripraviť taký dokument, ktorý zabezpečí dostatočnú ochranu medveďa na Slovensku a zároveň bude vedieť riešiť všetky problémy, ktoré sú s medveďom spojené.

V prípade vlka má Slovensko geografickú výnimku zo smernice o ochrane biotopov a máme stanovenú dobu ochrany vlka. Aj v tejto otázke sú rozdielne pohľady medzi poľovníckou a ochrannou verejnosťou. Tiež chýbajú presné údaje o veľkosti a trende populácie vlka na Slovensku. Otázka ochrany a odstrelu vlka má aj medzinárodný rozmer, pretože ako obyvatelia Poľska, tak i Českej republiky majú s manažmentom vlka na Slovensku problém. Aj v tomto prípade je tu snaha o riešenie tejto problematiky a Ministerstvo životného prostredia SR už prezentovalo svoje návrhy Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré má v kompetencii poľovníctvo. Verím, že sa dokážeme dohodnúť.

V posledních letech, pravděpodobně i v souvislosti s ekonomickou krizí, u nás společnost přestává vnímat ochranu přírody jako jednu ze svých priorit. Místo osobní angažovanosti začínají převládat spíše obavy, abychom si alespoň uchovali stávající životní úroveň, která je založena na ekonomickém rozvoji. To ochranu přírody zase jen tlumí, protože tyto obavy se stávají hlavními a jedinými politickými prioritami. Jaká je v tomto ohledu situace u vás?

Na Slovensku bol žiaľ tento odklon bádateľný už v deväťdesiatych rokoch, keď krátko po zmene režimu, ktorý nastal aj pre problémy v oblasti životného prostredia, sa ľudia začali viac zaujímať o existenčné otázky a problematika ochrany prírody nebola

prioritou. Riešenie tejto zdanlivej dilemy ale tkvie v ekonomike. Posledné odborné práce z tejto oblasti naznačujú, akú veľkú ekonomickú hodnotu pre spoločnosť má zdravá a odolná biodiverzita a na jej základe fungujúce ekosystémové služby. Tieto ekonomické hodnoty sa zhodnocujú nad rámec vedeckých, estetických a kultúrnych hodnôt, ktoré sú dané a doposiaľ sa brali ako jediné hodnoty prírody a biodiverzity. Kým si spoločnosť nevyjasní, akú ekonomickú hodnotu príroda a ekosystémové služby majú, bude stále problém pri rozhodovaní o politikách, ktoré si protirečia a niekedy ich výsledkom je úbytok biodiverzity alebo strata prírody. Podstatné však je, že toto je otázka pre celú spoločnosť a nielen pre ministerstvá životného prostredia alebo ochrany.

Dovol mi otázku na záver, spíše pro odlehčení a inspiraci: Jaké místo na Slovensku, zajímavé z hlediska ochrany přírody, bys čtenářům našeho časopisu doporučil k návštěvě?

Ja som veľmi rád, že mnohí občania Českej republiky stále nezabudli na Slovensko a jeho prírodu a stále k nám chodia. Väčšina z pravidelných návštevníkov pozná slovenské hory tak dobre, že je ťažké im navrhnúť niečo nové. Napriek tomu by som si dovoľil odporučiť niekoľko miest. Mojm najobľúbenejším národným parkom je NP Malá Fatra. Kto tam ešte nebol, nech skúsi a určite neoľutuje. Z Českej republiky je to aj relatívne blízko. Pre skúsených cestovateľov by bolo určite zaujímavé navštíviť miesta viac na východe Slovenska, ako NP Muránska Planina s tichými lesnými komplexmi alebo NP Poloniny, kde sa postupne opäť udomácnuje zubor. Svoje čaro však majú aj územia zatiaľ ešte masovo neobjavené turistami, ako napríklad nížinná a mokradová krajina CHKO Latorica alebo Cerová vrchovina na juhu Slovenska.

*Děkuji za rozhovor
Ptal se Michael Hošek*

Projekt Integrating Nature & Biodiversity and Land Use Data – INBALUD

AOPK ČR se v roce 2011 účastnila jako jedna z partnerských organizací projektu INBALUD řešeného na základě kontraktu pro Evropskou komisi (EK). Jako hlavní zpracovatel zajišťovala u vybraných částí projektu jeho plnění a koordinaci. Na projektu dále spolupracovaly skupina GeoVille (Švýcarsko, Rakousko), Soukromá univerzita Barcelona (UAB, Španělsko) a firma Gisat s.r.o. (ČR).

Cílem projektu bylo:

- 1 Sestavit přehled dostupných aktuálních dat o biodiverzitě na evropské úrovni.
- 2 Vyvinout databázi, která by umožňovala jednotně ukládat data o biodiverzitě na evropské úrovni a tyto data zpracovávat.
- 3 Navrhnout modifikaci nových indikátorů biodiverzity, které by využily stávající data na evropské úrovni.

- 4 Doporučit EK zlepšení v oblasti sběru a hodnocení dat o biodiverzitě.
- 5 Navrhnout systém *in situ* monitoringu na evropské úrovni.

AOPK ČR vedla části 4) a 5) a podílela se na částech 1) a 3). Projekt ve svém konečném výstupu podává ucelenou informaci o veškerých aktuálních datech, dostup-

ných a hodnotitelných v oblasti biodiverzity na evropské úrovni. Z výsledků byl oceněn především návrh nových indikátorů stavu a ohrožení evropských stanovišť a evropsky významných druhů. Indikátor „Index evropských stanovišť a evropsky významných druhů“ bude pravděpodobně zařazen do souboru evropských indikátorů stavu životního

prostředí (SEBI). Indikátor „Lokality soustavy Natura 2000“ významně podpoří nově zaváděný biogeografický proces, který hodnotí stav soustavy Natura 2000 na biogeografické úrovni.

Projekt byl dokončen v prosinci 2011. Výstupy projektu jsou publikovány v dílčích zprávách a v závěrečné zprávě z projek-

tu. Dílčí zprávy jsou k dispozici v AOPK ČR (kontaktní osobou je Alena Dostálová, tel. 283 069 151, e-mail: alena.dostalova@nature.cz), závěrečná zpráva byla publikována na stránkách EK (<http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/studies.htm#integrating>).

Alena Dostálová

MapoMat – nový průvodce světem mapových služeb

Webový Průvodce mapovými službami s akronymem MapInSpire a jeho předchůdce MapMaker již od roku 2005 přibližují data ochrany přírody prostřednictvím tematických úloh sestavených z publikovaných mapových služeb. Obě uvedené aplikace jsou softwarovým řešením firmy MGE DATA, spol. s r. o.

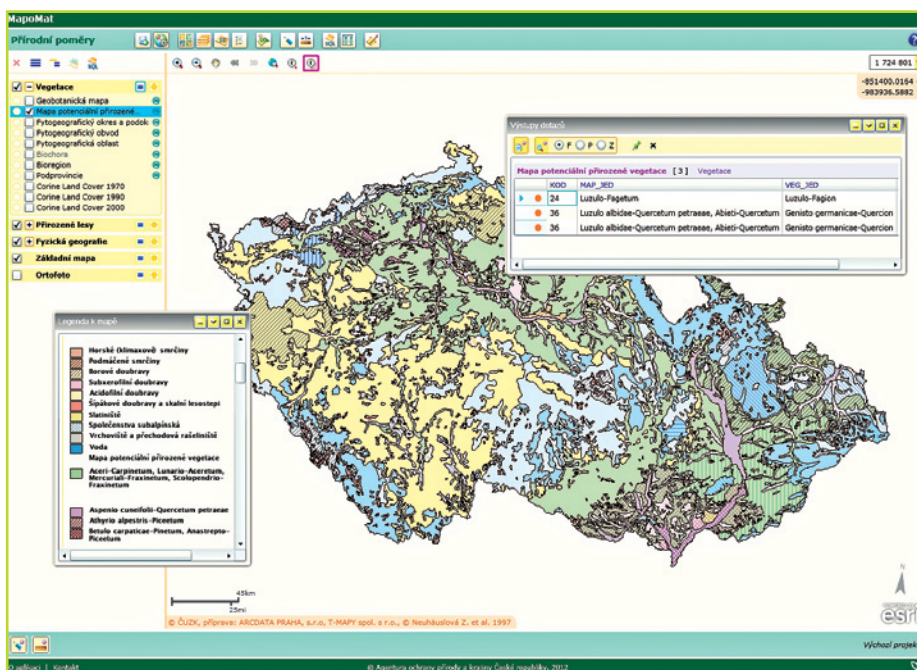
V březnu 2012 byla uvedena do ostrého provozu nová aplikace vyvinutá pracovníky Agentury ochrany přírody a krajiny ČR s akronymem MapoMat. Je postavena na platformě MS Silverlight a vedle řady technických vylepšení obsahuje také některé nové funkčnosti pro práci s mapovými službami. Z podstatných lze uvést:

- možnost sestavení vlastních tematických úloh,
- jejich uložení do projektu,
- připojení dalších mapových služeb z externích mapových serverů,
- možnost kreslení a uložení zákresů do vektorového formátu (ESRI shapefile).

MapoMat využívá prostředí běžného webového klienta (Internet Explorer, Mozilla Firefox, Google Chrome) a zobrazuje a kombinuje dostupné mapové služby IMS, WMS a AGS. Je veřejně přístupný na URL adrese <http://mapy.nature.cz>¹).

V současné době aplikace nabízí ve výchozím projektu jedenáct tematických úloh. Seznam úloh je otevřený, dle požadavků lze přidávat další.

- 1 **Aplikovaná ochrana přírody**
obsahuje výstupy z praktické činnosti ochrany přírody.
- 2 **Biodiverzita**
nabízí základní prostorové analytické a statistické výstupy z mapování přírodních biotopů.
- 3 **Listoklad**
přibližuje klady používaných vektorových a rastrových mapových podkladů a dále klady satelitních a leteckých snímků ve vlastnictví AOPK ČR.
- 4 **Mapování biotopů**
zahrnuje vrstvy přírodních biotopů a habitatů z výchozího mapování biotopů České

Ukázka nové aplikace MapoMat

republiky (2001–2005) a probíhajícího aktualizacího cyklu tohoto mapování (2007–2018). K dispozici je také přehled aktualizacího okrásků.

- 5 **Natura 2000**
prezentuje plochy evropské soustavy chráněných území na území České republiky.
- 6 **Ochrana přírody**
soustřeďuje mapové vrstvy národně a mezinárodně chráněných částí přírody v České republice.
- 7 **Péče o přírodu a krajinu**
zobrazuje realizovaná opatření dotačních titulů v ochraně přírody a krajiny.
- 8 **Podklady pro OPŽP**
shromažďuje vrstvy AOPK ČR a dalších institucí (ČGS – GEOFOND, ÚHÚL, VÚMOP, v.v.i., VÚV TGM, v.v.i.) potřebné k vyhodnocení žádostí Operačního programu Životní prostředí.
- 9 **Přírodní poměry**
obsahuje především generalizované

přírodovědné a fyzicko-geografické charakteristiky území České republiky z map malých měřítek.

- 10 **Správní členění**
poskytuje prostorovou informaci o působnosti AOPK ČR ve vztahu k správním a odborným agendám. Součástí je i správní členění ČR.
- 11 **Územně analytické podklady**
zobrazuje údaje o území poskytované AOPK ČR jako podklad pro tvorbu územně analytických podkladů.

Michal Tomášek, Ivan Balák,
Ludvík Škapec

1 Aplikace MapInSpire byla přesunuta na adresu <http://mapy2.nature.cz>. Její podpora bude zajišťována do konce letošního roku. Pak bude na základě uživatelského zájmu rozhodnuto o jejím dalším provozu.

Těžba břidlicového plynu – nové ohrožení přírody a krajiny v ČR?

Vrt na břidlicový plyn, Roan Plateau, Colorado, USA

Zdroj <http://www.ecoflight.org/>

Nedávno požádaly zahraniční společnosti (Basgas Energia Czech, s.r.o., dceřinná společnost nadnárodní firmy Hutton Energy, a Cuadrilla Morava s.r.o., dceřinná společnost britské firmy Cuadrilla Resources) ministerstvo životního prostředí o stanovení průzkumných území pro břidlicový plyn v ČR. Míří do chráněných krajinných oblastí: průzkumné území Berounka o výměře 93 km² zasahuje do nejceněnějších oblastí CHKO Český kras, průzkumné území Meziříčí o výměře 946 km² významně zabíhá do CHKO Beskydy a okrajově do CHKO Poodří. Navržené průzkumné území Trutnovsko o výměře 778 km² zahrnuje celou CHKO Broumovsko a také okrajové partie Krkonošského národního parku. Je možné, že o průzkum zásob břidlicového plynu se prospektori pokusí také v oblastech, kde byl již dříve povolen průzkum klasických ložisek, protože geologický zákon tato ložiska nerozlišuje. Jedná se zejména o lokality na jižní Moravě.

Zvýšený zájem o dosud nezajímavé zdroje fosilních paliv jde jednak na vrub stále rostoucích cen ropy a zemního plynu a jednak nových technologií horizontálního vrtání a hydraulického štěpení, které se v posledních 10 letech významně rozšířily v USA.

Možnost těžby břidlicového plynu však nelze posuzovat jen čistě z hlediska ekonomických zájmů. Při rozhodování je potřeba na misku pomyslných vah pro a proti dát také stav životního prostředí. V současnosti využívané metody těžby totiž představují značná rizika pro zdroje pitné vody, ohrožují

rozsáhlé vodní ekosystémy, významně indukují nákladní automobilovou dopravu, jsou hlučné, zatěžují ovzduší množstvím emisí a mohou působit zdravotní komplikace obyvatel. Zásadní je negativní vliv těžby na krajinu, mnohonásobně zvýšený v chráněných územích.

Každý vrt zabírá plochu 1–3 ha. Terén v místě vrtu je třeba urovnat a částečně zpevnit. V kopcovité krajině tak vznikají velké antropogenní terasovité útvary. Vrtné věže s výškou přes 50 m vyčnívají v krajině, v noci jsou nasvícené a vrtání působí hluk. Hlučná je i technologie hydraulického štěpení. I po demontování obří vrtné soupravy zůstávají na povrchu nevzhledná technologická zařízení, zejména cisterny, ventily, potrubí, zachytňné jímky na vodu pro štěpení a na zpětný odtok, odkaliště a laguny nebezpečných tekutin a kalů z vrtání. Vrtky pokrývají krajinu v husté síti (na amerických plynových ložiscích v průměru 1 vrt na 1,5 až 2,5 km², místy dokonce v hustotě až 6 vrtů na 1 km²). Vzhled krajiny mění i nové cesty, plynovody a kompresorové stanice.

Nezbývá než doufat, že ve složitém řízení o stanovení průzkumného území se podaří ubránit veřejné zájmy ochrany životního prostředí, ochrany přírody a rekreačních hodnot dotčených regionů, a to nejlépe již zamítnutím povolení průzkumu. Důvod je jasný: technologie průzkumných vrtů je totiž prakticky totožná s technologií vlastní těžby.

Petr Kuna

Sloni v Africe, nebo slonovina v Asii?

Už po tisíce let zpracovávají řezbáři v Egyptě slonovinu – možná déle než v jiných zemích Afriky, kde se slon na rozdíl od Egypta přirozeně vyskytuje. V současné době představuje tato severoafrická země jedno z míst, kde existuje největší nelegální obchod se slonovinou. Surová slonovina je sem pašována hlavně přes sousední Súdán, odkud míří do Káhiry. V souvislosti se zákazem mezinárodního obchodu se slonovinou jsou v Egyptě od roku 1990 zakázány jakékoli dovozy a vývozy této komodity stejně tak jako vystavování a prodej různých dekorativních předmětů ze slonoviny vyrobených. Kontrola a vymáhání tohoto práva však v Egyptě nefunguje. Během průzkumu v roce 2011 objevila organizace TRAFFIC (organizace zabývající se monitoringem nelegálního obchodu s ohroženými druhy) na tržištích v Káhiře přes 8 300 volně prodejných předmětů ze slonoviny. Číňané, kteří vytvářejí největší poptávku, jsou ochotni utratit za jeden nákup i 50 000 USD.

Z hlediska celosvětových záchytů surové slonoviny byl rok 2011 tím nejhorším od doby, kdy se nelegální obchod monitoruje. V porovnání s rokem 2010 bylo zachyceno dvakrát více zásilek o velkém objemu (nad 800 kg). Celkem bylo zadrženo kolem 25 tun slonoviny, z nichž většina mířila z Keni nebo Tanzanie do Asie. Rostoucí počet záchytů jen odráží vzrůstající požadavky Asiatů a rafinovanost kriminálních gangů zaměřených na tuto komoditu.

Doufejme, že sloni nepůjdou ve stopách nosorožců, u kterých se v posledních letech zabíjení a nelegální obchod s jejich rohy vymkly kontrole. Příčinou je opět obrovská poptávka v Asii, především v Číně.

Silvie Ucová

Dekorační předměty vyrobené ze slonoviny

Foto Adam Kurz

Odstřel kopytníků není pro ochranu lesa účinný

Početnost kopytníků se v posledních letech prudce zvyšuje nejen v Evropě, ale i v Severní Americe a na Novém Zélandu. Výzkum prováděný v různých částech Evropy potvrdil, že nadměrný stav jelenovitých omezuje rozmanitost zpěvných ptáků, drobných savců a některých bezobratlých. Při intenzivní pastvě v bylinném patře dochází k nezanedbatelnému poškozování půd.

Na našem kontinentě nárůst početnosti kopytníků přičítáme zvýšené četnosti mírných zim a změnám hospodaření jak v samotných lesích, tak v zemědělské krajině. Poškození jednotlivých stromů či jejich celých skupin ohryzem a loupáním a ničení nejmladších porostů okusem a vytloukáním velkými býložravci ovlivňují negativně regeneraci dřevin a snižují druhovou bohatost (početnost druhů) keřů a stromů, kterým dávají jelenovití (*Cervidae*) při výběru potraviny přednost. V mnoha oblastech, kde se jelenovití vyskytují ve velkém, snižují druhovou rozmanitost nejen dřevin, ale i bylinného patra.

V neposlední řadě má získávání potravy příliš početnými jelenovitými nemalé hospodářské dopady. Roční náklady na ochranu sazeniček pletivem či chemickými repelenty dosahují jen na pozemcích státního podniku Lesy ČR více než 350 milionů Kč. Jestliže kromě přímých škod na zničených stromech zahrneme do celkové újmvy i náklady na ochranu vysázených stromků a ztrátu na přírůstku a kvalitě dřeva, může se vyšplhat až k částce vyšší než miliarda Kč. I když čtvrtý celostátní soupis škod způsobených v lesích zvěří, uskutečněný v roce 2010, ukazuje, že se nárůst poškození lesních porostů býložravci zastavil, jejich vliv na stav a vývoj zejména nejmladších vývojových stadií smíšených a lesních porostů přetrvává. Podle různých průzkumů spárkatá zvěř poškozuje v lesích na území ČR 10–30 % stromů. Současně se potvrzuje, že odlov, hlavní způsob regulace populací jelenovitých, může být, pokud je dobře řízen, účinný pouze v místním, nanejvýš regionálním měřítku.

D. P. J. Kuijper z Ústavu pro výzkum savců sídlícího v polské Bělověži nedávno představil podrobný rozbor možností regulace velkých býložravců, zejména jelena lesního (*Cervus elaphus*) a srnce obecného (*Capre-*

Přestože se početnost vlka obecného ve většině evropských zemí, kde se vyskytuje, zvyšuje nebo zůstává stejná, jeho současný areál rozšíření na našem kontinentě představuje zlomek původního stavu.

Foto Jan Plesník

olus capreolus), v přirozených i obhospodařovaných lesích mírného pásu (EUR. J. FOREST RES., 130, 895-909, 2011).

Velké šelmy, jako je vlk obecný (*Canis lupus*) nebo rys ostrovid (*Lynx lynx*), dokážou ovlivnit jak strukturu společenstva býložravců, tak jejich chování. Nicméně oba savčí predátoři již byli ve velké části Evropy zcela vyhubeni. Četná zjištění naznačují, že šelmy regulují početnost srnce výrazněji v málo produktivních ekosystémech a v období nedostatku potravy. Navíc se zdá, že vliv predátorů na velké býložravce, který vždy nemusí skončit usmrcením kořisti, bývá neméně významný. Přítomnost šelem vytváří mezi kořistí „atmosféru strachu“, při níž se jelenovití záměrně vyhýbají určitým plochám. Predátoři tak působí nejen na chování velkých býložravců, ale i na jejich výběr prostředí a následně na prostorové rozmístění populací kořistí.

Popsaný vliv velkých šelem odlov nedokáže dost dobře nahradit. Zatímco vlčí smečka v Polsku operuje v průměru na ploše 200 km² a kořist loví během celého roku, lidé stílejí jeleny a srnce pouze na rozlohou omezených plochách ve vybrané části roku, navíc ponejvíce o víkendech.

Přes nesporný vliv masožravců na populaci velkých býložravců v lesích mírného pásu

mají na kopytníky mnohem větší dopad další činitelé prostředí, zejména podnebí určující růst vegetace, a tím množství a dostupnost potravních zdrojů pro jelenovitě. Proto by lesní hospodáři měli věnovat zvýšenou pozornost vegetaci a struktuře lesů, obzvláště pokud v nich velké šelmy chybějí.

Autor poukazuje na to, že samotné souběžné lesnictví podporuje újmu působenou na lese velkými býložravci. Přirozené lesy mírného pásu se vyznačují značnou druhovou bohatostí listnatých stromů a dalších rostlin, navíc různého stáří. Jestliže stromy samy hynou, mezery ve stromovém patře lesa bývají jen malé. Hospodářsky využívané lesy tvoří většinou stejnověkové monokultury jehličnanů s velkými pasekami po kácení. Právě na obdobných otevřených místech, kde světlo umožňuje vegetaci rychlejší a mohutnější růst, se soustřeďují jelenovití. Újmu působenou kopytníky proto můžeme snížit větším počtem menších mezer ve stromovém patře. I když jelena a srnce dávají při získání potravy přednost listnatým stromům, dosavadní poznatky podporují názor, že právě listnáči snášejí ohryz, loupání a okus lépe a regenerují úspěšněji než jehličnany. Velkoplošné pěstování jehličnatých monokultur proto zranitelnost lesa spásáním jelenovitými jenom zvyšuje.

Přestože dosud přesně nevíme, zda mohou být přírodě bližší smíšené lesy finančně výnosnější než monokultury jehličnanů, může hospodaření chápající les jako citlivý ekosystém účinně omezovat újmu, kterou mají v mírném pásu Evropy na svědomí

jelenovití, a to především využitím přírodních regulačních mechanismů. Šetření prováděné dánskými odborníky prokázalo, že lesy obhospodařované přírodě blízkým způsobem trpí spásáním jelenovitými mnohem méně, dokonce i když populace těchto

velkých býložravců dosahuje vysoké početnosti. Stejná doporučení se týkají regulace dalších kopytníků, jako je prase divoké (*Sus scrofa*).

Text a fotografie Jan Plesník

Jaro v přímém přenosu

První jarní den v České republice symbolicky odstartovala nová sezona projektu Jaro ožívá, který je součástí celoevropské kampaně Spring Alive. V rámci ní tisíce lidí z celé Evropy sledují prostřednictvím internetu návrat vybraných stěhovavých ptáků.

Spring Alive je společný vzdělávací program mezinárodní organizace na ochranu ptáků BirdLife International, který v ČR zastupuje Česká společnost ornitologická a zároveň je hlavním koordinátorem projektu Jaro ožívá. Spring Alive má dvě fáze – jarní evropskou, kdy účastníci sledují přilet tažných ptáků na hnízdiště, a podzimní africkou, znamenající přilet migrantů na zimoviště. Zúčastnit se jej není nic složitého – stačí si zaznamenat svá první pozorování čápa bílého, vlaštovky obecné, kukačky obecné, roře obecné nebo vlny pestré a vložit je

na www.springalive.net. Každá zúčastněná země má svoji národní jazykovou verzi, kde lze na příslušných mapách a v tabulkách zkontrolovat „postup jara“ Evropou. Mezi jazykovými verzemi lze libovolně přecházet a sdílet tak své jarní zážitky s nadšenci z celé Evropy.

Kampaň probíhá od roku 2006, je především určena dětem (a jejich rodičům) a školním kolektivům. Zkušenosti z minulých let ukazují na zájem účastníků bez rozdílu věku i ornitologických znalostí.

Na webových stránkách si každý najde, co ho zajímá – informace, komentáře, fotografie, hlasové záznamy, mapy, hry apod., nebo může navštívit YouTube kanál či stránky na Facebooku. Na speciálních stránkách „Pro učitele“ je k dispozici výběr vzdělávacích materiálů ke stažení – tipy na zpestření výuky, pracovní listy, omalovánky nebo výukové hry. Projekt se účastní několik desítek škol od mateřských po střední.

V roce 2011 bylo v rámci kampaně shromážděno přes 127 000 pozorování z 36 zemí Evropy, Blízkého Východu a Afriky a Česká

K prvním posílům jara v ČR patří čáp bílý.

Foto Tomáš Bělka

republika si nevedla špatně – s 2 647 pozorováními se umístila na šestém místě. V doprovodné mezinárodní výtvarné soutěži *Moje jaro*, určené dětem do 16 let, vyhrála pětiletá účastnice z ČR. Navíc Česká společnost ornitologická byla na podzim 2011 pověřena organizací dvoudenního pracovního setkání pro národní koordinátory Spring Alive, které přineslo výměnu zkušeností mezi regiony a umožnilo naplánovat další rozšíření a zkvalitnění projektu.

Mezi novinky roku 2012 patří nová mezinárodní fotografická soutěž pro děti do 16 let *Moje první pozorování* (pravidla naleznete na www.springalive.net). Rozšířil se geografický záběr projektu – kromě evropských zemí Černé Hory a Bosny a Hercegoviny přistoupil k pozorování ptáků středoasijský Kazachstán a čeká se také zapojení nových afrických zemí. Účast pozorovatelů napříč třemi kontinenty připomíná, že ptáci skutečně neznají hranic a jejich efektivní ochrana se neobejde bez mezinárodní spolupráce.

Těšíme se na vaše pozorování na www.springalive.net!

Lucie Hošková

Foto Archiv Spring Alive

Postindustriální plochy – významná stanoviště vzácných živočichů

V současné době se široce diskutuje význam tzv. postindustriálních ploch v kontextu naší přírody a krajiny. Do této diskuse významně přispívá publikace *Bezobratlí postindustriálních stanovišť: Význam, ochrana a management*.

Bezobratlí jako celek jsou sice v naší přírodě velmi početní, ale je mezi nimi také nejvíce druhů vzácných a ohrožených. Druhů velmi hojných není mnoho, druhů běžných ubývá a nejrychleji přibývá těch velmi vzácných. Příčin tohoto jevu je mnoho, ale souvisejí zejména s pokračujícím posunem ve využívání krajiny, kde došlo k výrazné polarizaci: některé plochy využíváme příliš intenzivně, zatímco jiné nevyužíváme skoro vůbec. Dříve běžné plochy s jakýmsi uměřeným managementem skoro zmizely, protože buď nevíme, co s nimi, nebo, i když to víme, nejsme schopni adekvátní péči zajistit. Nejhorší ale je, když z vlastní nevědomosti likvidujeme plochy, které se pro mnoho ohrožených druhů jeví jako stěžejní.

Knižka dvojice editorů a šestnácti dalších autorů navazuje na publikaci *Ekologická obnova území narušených těžbou nerostných surovin a průmyslovými deponiemi* (ŘEHOUNEK a kol. 2010) a dále ji rozvádí. Na 152 stranách ve 12 kapitolách seznamuje čtenáře s konkrétním stavem poznání, pokud jde o význam postindustriálních stanovišť pro vybrané skupiny bezobratlých, zejména hmyzu. Devět kapitol se postupně věnuje denním motýlům, žahadlovým blanokřídlým, suchozemským broukům, vodním broukům, rovnokřídlému hmyzu, vážkám, suchozemským plžům, vodním měkkýšům a pavoukům. Drobnějším nebo z různých důvodů méně významným skupinám se pak věnuje kapitola desátá. Nechybí širší úvod do problematiky a výčet obecných zásad přírodě blízké obnovy těžbou narušených území a deponií. Knihu uzavírají kontakty na editory a autory jednotlivých kapitol.

V každé kapitole věnované vybraným skupinám bezobratlých jsou představeny základní biologické a ekologické charakteristiky jednotlivých skupin a také je zhodnocen stav jejich výzkumu na postindustriálních stanovištích v rámci ČR. Dále se čtenář dozví o významu těchto ploch pro danou

skupinu s důrazem na ohrožené a vzácné druhy a jednotlivé typy postindustriálních stanovišť, kterými jsou zejména kamenolomy, výsypky, pískovny, odkaliště, ale i další plochy. Následuje podrobnější představení několika ilustračních příkladů významných druhů vázaných na tato stanoviště s uvedením jejich požadavků na prostředí nebo rizikových faktorů, zhodnocení specifických zásad ekologické obnovy postindustriálních stanovišť z pohledu dané skupiny a přehled relevantní literatury.

Publikace je psána srozumitelným a čtivým jazykem přístupným širokému spektru čtenářů – od studentů a vědců, přes úředníky a profesionální pracovníky ochrany přírody až po zvědavé zájemce z řad široké veřejnosti. Obsahuje větší množství fotografií jak bezobratlých živočichů, tak různých postindustriálních stanovišť. Škoda však, že jde s výjimkou obálky o fotografie černobílé, protože barva by nejen zvýraznila estetiku zobrazeného hmyzu, ale nepochybně i umocnila sdělení těch fotografií, které zobrazují tolik potřebnou jemnozrnnou krajinnou mozaiku. Oproti předchozí knížce si autoři pohlídali většinu drobných nepřesností či nadužívání latinských jmen na úkor češtiny, takže knize není prakticky co vytknout. Knižka se prostě autorům i editorům povedla.

Základním poselstvím knihy je myšlenka, že postindustriální plochy jsou nezastupitelné pro mnohé skupiny bezobratlých, zejména blanokřídlé, některé motýly a brouky, a to i vodní, vážky nebo rovnokřídlé. Jde o druhy vázané na písčiny nebo jiné holé a raně sukcesní biotopy, které z naší krajiny zmizely, ať už záměrnou likvidací, omezením managementu nebo v důsledku absence jejich vzniku. Autoři rozhodně nejsou zastánci průmyslové lobby, když tvrdí, že jestliže už jednou k narušení krajiny došlo, je třeba využít jeho pozitivní potenciál pro nejohroženější druhy. Faktem totiž je, že řada z nich již jinde ve volné přírodě nežije. Postindustriální plochy totiž představují v naší ochuzené krajině nesmírně zajímavé strukturní prvky, jejichž význam se ale může naplno projevit pouze tehdy, pokud se je násilím, tedy umělými rekultivacemi, nesnažíme uvést do jakéhosi „přírodního“ stavu. Takové zásahy jsou totiž nejen velmi nákladné, ale jak autoři ukazují na mnoha konkrétních příkladech, i značně kontraproduktivní, když vedou k vyhubení řady ohrožených druhů.

Pro mnoho čtenářů to sice může znít jako omílání starých známých pravd, ale bohužel jsou mezi námi pořád tací, kteří význam ne-rekultivovaných postindustriálních ploch pro ochranu přírody nechápou. Recenzovaná knížka nám poskytuje dostatek argumentů k tomu, abychom příště dokázali každému vysvětlit, v čem je význam takových ploch a proč je potřeba chránit je takové, jaké jsou, nebo usměrňovat sukcesí konkrétním směrem. Při tom je třeba mít na paměti některá specifika ekologie bezobratlých, na něž autoři také upozorňují. Jde o význam větších ploch, které poskytnou dostatek různorodých zdrojů větším populacím, a nezbytnost pravidelné ale různorodé péče zejména o nejranější sukcesní stadia, jejichž životnost je nejmenší. Pozorný čtenář v knize najde i celou řadu dalších důležitých informací nebo zajímavostí, které nepochybně obohatí jeho znalosti a pomohou mu při praktické ochraně přírody. Autoři doufají, že v budoucnu dojde ke změně legislativy, aby přirozená obnova narušených stanovišť nebyla znevýhodněna před technickými rekultivacemi, jako je tomu v dnešní době. Kniha určitě stojí za přečtení a praktické využití myšlenek v ní obsažených se uplatní v širokém spektru ochranných aktivit.

Publikaci si můžete stáhnout na www.lepidoptera.cz nebo ji objednat na adrese robert.tropek@gmail.com.

Tropek R. a Řehounek J. eds. (2012): Bezobratlí postindustriálních stanovišť: Význam, ochrana a management. ENTÚ BC AV ČR, v. v. i., Calla, České Budějovice. 152 pp. ISBN 978-80-86668-20-8.

Antonín Krása